

Michał Aniszewski

KARA WYDALENIA ZE STANU DUCHOWNEGO

WSTĘP

Kanoniczne prawo karne przewiduje wiele kar dla duchownych dopuszczających się przestępstw, jednak najsurowszą z nich jest kara wydalenia ze stanu duchownego. Jest ona w Kodeksie Prawa Kanonicznego¹ traktowana nie tylko jako sankcja karna dla określonych przestępstw, lecz także jako jeden ze sposobów utraty stanu duchownego. Prawodawca kościelny w przewidział tę karę za wiele przestępstw oraz wskazał procedurę jej wymierzania. Jednak ustawodawstwo pozakodeksowe wprowadziło zmiany w kwestiach proceduralnych oraz rozszerzyło katalog przestępstw.

Problematyka kary wydalenia ze stanu duchownego stała się głośnym i atrakcyjnym tematem w polskich mediach w kwestii abp. J. Wesołowskiego, w stosunku do którego została zastosowana owa kara. Kongregacja Nauki Wiary w pierwszej instancji orzekła karę wydalenia ze stanu duchownego, jednak arcybiskup złożył apelację. Ogłoszenie wyroku drugiej instancji zostało odroczone do czasu zakończenia procesu cywilnego. Abp

---

MGR MICHAŁ ANISZEWSKI – doktorant, Katedra Kanonicznego Prawa Karnego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Świerkowa 4, 05-126 Stanisławów Pierwszy; e-mail: michal.aniszewski@gmail.com

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

Wesołowski zmarł w trakcie procesu, a wyrok nie uprawomocnił się, więc pozostał on w stanie duchownym do końca swojego życia².

Niniejsze opracowanie ma na celu zaprezentowanie wydalenia ze stanu duchownego jako sposobu utraty stanu duchownego oraz jako sankcji karnej. Ponadto na podstawie norm zawartych w KPK/83, jak również norm pozakodeksowych zostaną przedstawione przestępstwa zagrożone tą karą, a także sposoby jej wymierzania. Ukazane będą również skutki orzeczenia kary wydalenia ze stanu duchownego.

1. SPOSOBY UTRATY STANU DUCHOWNEGO

Podjmując problematykę dotyczącą kary wydalenia ze stanu duchownego, warto zwrócić uwagę, że jest to nie tylko sankcja karna grożąca duchownym za popełnienie poszczególnych przestępstw wymienionych w KPK/83, lecz także jeden ze sposobów utraty stanu duchownego.

Utrata stanu duchownego, bo tak zatytułowany jest rozdział IV, tytułu III, księgi II KPK/83, jest sformułowaniem nowym w stosunku do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.³, w którym umieszczony był zwrot „redukcja do stanu świeckiego” (*de reductione clericorum ad statum laicalem*). Zmiana zastosowanego określenia była związana z doktryną Soboru Watykańskiego II, który proklamował zasadę równości wszystkich wiernych chrześcijan [Krukowski 2005, 114]. Wspomniany rozdział KPK/83 zawiera normy regulujące kwestię utraty stanu duchownego w kan. 290-293. Jednak przed wskazaniem sposobów *de amissione status clericalis* wraz z ich krótkim omówieniem, warto zwrócić uwagę na kan. 207 § 1. Prawodawca kościelny wskazuje, że „z ustanowienia Bożego są w Kościele wśród wiernych święci szafarze, których w prawie nazywa się też duchownymi, pozostałych zaś nazywa się świeckimi”. Z regulacji tej wynika podział wiernych chrześcijan na dwa stany: duchownych i świeckich. Można również zauważyć, że duchowni tworzą zhierarchizowaną wspólnotę. Do stanu duchownego wstępuje się na skutek przyjętych święceń, którymi są diakonat, prezbiterat i biskupstwo [Rudzińska 2010, 205-206].

---

² Por. <http://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,23346,watykanmsza-sw-w-int-b-abp-weso-owski.html> [dostęp: 25.02.2016].

³ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.

Sposoby utraty stanu duchownego prawodawca kościelny wymienił tak-
sątywnie w kan. 290. Jednak w pierwszej kolejności przepis ten zawiera
zasadę doktrynalną stanowiącą, że święcenia ważnie przyjęte nie mogą zo-
stać unieważnione, ponieważ mają one charakter niezatarty. W związku
z tym władza święceń nie może być utracona, aczkolwiek jej wykonywanie
może być niegodziwe lub nieważne. Jednak osoba, która otrzymała świę-
cenia może utracić status prawny duchownego. Oznacza to, że nie może
wykonywać władzy święceń w sposób legalny, natomiast z prawnego punk-
tu widzenia jest upodobniona do wiernych świeckich [Krukowski 2005,
115]. Norma zawarta w kan. 290 stanowi, że „duchowny traci stan du-
chowny: 1) przez wyrok sądowy lub dekret administracyjny, stwierdzający
nieważność święceń; 2) przez karę wydalenia nałożoną zgodnie z przepisa-
mi prawa; 3) przez reskrypt Stolicy Apostolskiej, którego Stolica Apostol-
ska udziela diakonom tylko z poważnych przyczyn, a prezbiterom z najpo-
ważniejszych”. Z przytoczonego kanonu wynikają trzy sposoby utraty sta-
nu duchownego.

Przed analizą poszczególnych sposobów utraty stanu duchownego war-
to zauważyć, że jest ona pojęciem szerszym niż kara wydalenia ze stanu
duchownego. Pojęcie utraty stanu duchownego zawiera w sobie utratę tego
stanu na mocy wyroku lub dekretu stwierdzającego nieważność święceń,
reskryptu Stolicy Apostolskiej, a także wydalenia ze stanu duchownego.
Cechą wspólną, która charakteryzuje wszystkie wymienione sposoby, jest
skutek w postaci utraty stanu duchownego łącznie z konsekwencjami
przewidzianymi w kan. 291-293. Warto zwrócić uwagę, że kara wydalenia
ze stanu duchownego jest jednym ze sposobów utraty stanu duchownego,
ale jedynym, który następuje w skutek kary. Dlatego ważne jest, aby od-
różnić ją od wyroku lub dekretu stwierdzającego nieważność święceń oraz
od reskryptu Stolicy Apostolskiej [Rudzińska 2010, 206-207].

Pierwszym z wymienionych przez prawodawcę kościelnego sposobów
jest stwierdzenie na mocy wyroku sądowego lub dekretu administracyjne-
go nieważności przyjętych święceń. Procedura postępowania sądowego lub
administracyjnego mającego na celu wskazanie przyczyny podważającej
ważność święceń jest prowadzona zgodnie z kan. 1708-1712. Przyczyny
nieważności święceń głównie mają swoje źródło w podmiocie przyjmują-
cym, jednak mogą także dotyczyć szafarza święceń bądź materii czy formy.
W przypadku podmiotu przyjmującego, musi on spełniać wszystkie wyma-
gania do przyjęcia święceń określone w KPK/83 [Stokłosa 2015, 15-18].
Sprawy o nieważność święceń prowadzone są przez Urząd ds. dyspensy od

małżeństwa zawartego i niedopełnionego oraz nieważności święceń utworzony w Trybunale Roty Rzymskiej na mocy motu proprio *Quaerit semper* Benedykta XVI⁴.

Drugim sposobem utraty stanu duchownego, zgodnie z kan. 290, jest kara wydalenia ze stanu duchownego. Jest ona wymierzana za popełnienie przez duchownych określonych przestępstw. Podstawą do jej wymierzenia jest wyrok sądowy wydany przez trybunał kolegialny. Kara musi być określona ustawą powszechną oraz wymierzona w postępowaniu sądowym [Wronowska 2014, 497].

Kolejnym sposobem utraty stanu duchownego jest uzyskanie reskryptu Stolicy Apostolskiej, które zależy od zaistnienia poważnych przyczyn. W przypadku diakonów przyczyny muszą być poważne, natomiast w sytuacji, gdy o reskrypt prosi prezbiter muszą one być bardzo poważne. Dochodzenie przeprowadza ordynariusz miejsca inkardynacji. Następnie przesyła akta do Kongregacji ds. Duchowieństwa, która po stwierdzeniu uzasadnienia prośby odpowiednio poważnymi przyczynami przedkłada sprawę papieżowi [Pawluk 2002, 94-95].

Po wskazaniu i opisanu sposobów utraty stanu duchownego, warto zwrócić uwagę na katalog kar ekspiacyjnych zawartych w kan. 1336 § 1. Prawodawca wymienia wśród kar także karę wydalenia ze stanu duchownego. Kary ekspiacyjne są karami, które zmierzają bezpośrednio do zadośćuczynienia za dokonane przestępstwo. Jednak poprawa sprawcy nie jest konieczna do ich odpuszczenia, ponieważ zwyczajnym sposobem na uwolnienie się od nich jest ich odcierpienie. Kary ekspiacyjne obowiązują dożywotnio, na czas określony lub nieokreślony [Pawluk 1990, 97].

Kara wydalenia ze stanu duchownego została zawarta w katalogu kar ekspiacyjnych w kan. 1336 § 1, 5°. Jest to szczególnie ciężka kara *ferendae sententiae*, która może zostać wymierzona duchownemu przez trybunał kolegialny w przypadku popełnienia ciężkiego przestępstwa określonego w ustawie powszechnej. Prawodawca kościelny w kan. 1342 § 2 zabrania jej wymierzenia w postępowaniu administracyjnym na mocy dekretu administracyjnego, ponieważ procedura sądowa pozwala na większą gwarancję sprawiedliwego i obiektywnego osądzenia [Stokłosa 2015, 32]. Kara wydalenia ze stanu duchownego jest w swej istocie karą dożywotnią, jednak, jak wskazuje K. Rudzińska, „z teoretycznego punktu widzenia nie musi mieć charakteru dożywotniego” [Rudzińska 2010, 209]. Autorka ar-

---

⁴ Por. Benedictus PP. XVI, Litterae apostolicae Motu proprio datae *Quaerit semper* (30.08.2011), AAS 103 (2011), s. 569-571.

gumentuje to dyspozycją zawartą w kan. 293, w której prawodawca przewiduje możliwość ponownego włączenia do stanu duchownego poprzez reskrypt Stolicy Apostolskiej. Takie stanowisko również prezentuje J. Syryjczyk [Syryjczyk 2008, 242]. Według K. Rudzińskiej „istnieje możliwość ponownego przyjęcia do stanu duchownego pomimo wymierzenia kary, która z tego stanu wyklucza” [Rudzińska 2010, 209].

Podmiotem kar kościelnych są osoby zobowiązane do zachowania ustawy karnej. Kara jest sankcją ustawy, a kto nie podlega ustawie nie może ponieść kary, ponieważ nie może jej naruszyć. W związku z tym, podmiotem kary wydalenia ze stanu duchownego są duchowni, dla których jest to najsurowsza kara [Rudzińska 2010, 210]. Analizowana kara może być stosowana za popełnienie przestępstw przewidzianych w prawie powszechnym. Zgodnie z kan. 1317, nie można ustanowić tej kary w ustawie partykularnej⁵.

Kara wydalenia ze stanu duchownego wiąże winnego, jeżeli została wymierzona, ponieważ jest karą *ferendae sententiae*. Oznacza to, że dopiero od dnia prawomocnego wyroku obowiązuje ona przestępcę, a nie od momentu popełnienia przestępstwa [Rudzińska 2010, 213].

Reasumując, warto zauważyć, że wszystkie sposoby utraty stanu duchownego wymagają przeprowadzenia postępowania sądowego lub administracyjnego. Jednak tylko w wypadku kary wydalenia ze stanu duchownego procedura ta musi być przeprowadzona przez trybunał kolejalny.

2. PRZESTĘPSTWA ZAGROŻONE KARĄ WYDALENIA ZE STANU DUCHOWNEGO

Prawodawca kościelny przewidział w KPK/83 karę wydalenia ze stanu duchownego za szereg przestępstw. Jednak katalog ten został zmieniony i rozszerzony poprzez Normy *de gravioribus delictis*, które zostały promulgowane w 2001 r., natomiast zmodyfikowane w 2010 r.⁶ Na mocy tej regulacji, część przestępstw zagrożonych karą wydalenia ze stanu duchownego

---

⁵ „Kary należy o tyle ustanawiać, o ile są rzeczywiście konieczne do lepszego zachowania dyscypliny kościelnej. Kara zaś wydalenia ze stanu duchownego nie może być ustanowiona ustawą partykularną” (kan. 1317).

⁶ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis* (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419-430, tekst polski w: http://www.vatican.va/resources/resources_norme_pl.html [dostęp: 27.02.2016].

przewidzianych w KPK/83 zostało zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, która wymierza tę karę, zgodnie z procedurami określonymi we wspomnianych Normach [Stokłosa 2015, 33]. Na podstawie specjalnych uprawnień udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa, również i ta dykasteria Kurii Rzymskiej może zdecydować o nałożeniu kary wydalenia ze stanu duchownego. W pierwszej kolejności zostaną scharakteryzowane przestępstwa nie zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary, za które wymierzana jest kara wydalenia ze stanu duchownego na drodze postępowania sądowego. Następnie przedstawione będą przestępstwa, w sprawie których orzeka Kongregacja Nauki Wiary oraz specjalne uprawnienia Kongregacji ds. Duchowieństwa, których udzielił papież Benedykt XVI.

2.1. Przestępstwa rozpatrywane przez ordynariusza

Do przestępstw rozpatrywanych przez ordynariusza w drodze postępowania sądowego zalicza się: użycie przemocy fizycznej wobec papieża, usiłowanie zawarcia małżeństwa oraz konkubinat, jak również trwanie w innym grzechu zewnętrznym przeciwko czystości.

Przestępstwo użycia przemocy fizycznej wobec papieża jest szczególnie ciężkim przestępstwem przeciwko władzy kościelnej (kan. 1370 § 1). Jego dokonanie powoduje szkody Kościołowi powszechnemu i wywołuje zgorzniecie. W związku z powyższym prawodawca wymierza sprawcy ekskomunikę *latae sententiae*, która jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej. Jednak w przypadku popełnienia tego przestępstwa przez duchownego, można dołączyć do tego inne kary, łącznie z karą wydalenia ze stanu duchownego, w zależności od ciężkości dokonanego czynu [Stokłosa 2015, 34]. Istotą tego przestępstwa jest użycie siły fizycznej, która powoduje naruszenie nieetykalności cielesnej, wolności osobistej, bądź godności duchownego [Syryjczyk 2003, 63].

Kolejnym przestępstwem, które nie zostało zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary jest usiłowanie zawarcia związku małżeńskiego (kan. 1394 § 1). Czyn ten jest naruszeniem nie tylko szóstego przykazania Dekalogu, lecz także obowiązku zachowania celibatu. Duchowny dopuszcza się popełnienia tego przestępstwa, bez względu czy zawarł małżeństwo cywilne czy w formie kanonicznej, co może nastąpić jedynie na skutek zatajenia prawdy [Wronowska 2014, 498]. Prawodawca kościelny w kan. 1394 § 1 użył sformułowania odnoszącego się do usiłowania zawarcia małżeństwa, ponieważ duchowny nie może ważnie zawrzeć związku sakramentalnego.

Wyrażenie zgody małżeńskiej jest w tym przypadku nieskuteczne z powodu istnienia przeszkody zrywającej [Stokłosa 2015, 39].

Kolejnym przestępstwem rozpatrywanym przez ordynariusza jest postępowanie określone w kan. 1395 § 1. Prawodawca wskazał dwa czyny. Jednym z nich jest konkubinaty będący stałym związkiem osób odmiennej płci na wzór związku małżeńskiego, lecz bez zawartego legalnego związku małżeńskiego. Karany może być tylko konkubinaty publiczny, który jest ogólnie znany i trudny do ukrycia [Wronowska 2014, 499]. Drugim czynem jest trwanie przez duchownego w ciężkim grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, które wywołuje zgorszenie. Fundamentalnymi elementami tego przestępstwa są ciężkość, permanentność oraz zewnętrzność, która powoduje, że czyn ten jest publicznie znany. Dodatkowym warunkiem jest wywołanie zgorszenia [Stokłosa 2015, 44].

Ostatnią grupę przestępstw rozpatrywanych w postępowaniu sądowym przez ordynariusza stanowią przestępstwa *contra sextum* przewidziane w kan. 1395 § 2. Prawodawca wskazuje na cztery czyny, których podmiotem mogą być duchowni. Zgodnie ze wspomnianą normą, są to przestępstwa przeciwko czystości popełnione z użyciem przemocy lub pod wpływem groźby, albo dokonane publicznie lub z osobą małoletnią poniżej szesnastego roku życia. Ofiarą tych czynów będzie osoba odmiennej lub tej samej płci. Do pierwszych z nich zaliczyć można gwałt czy molestowanie seksualne. Przestępstwa przeciwko czystości popełniane publicznie mogą być dokonane bez udziału osób trzecich, jednak muszą zostać popełnione w miejscu uczęszczanym przez wiele osób lub w miejscu publicznym *sensu stricte* [Stokłosa 2015, 45-48].

2.2. Przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary

Promulgowane w 2001 r. Normy *de gravioribus delictis* wprowadziły zmiany w regulacjach dotyczących karnego wydalenia ze stanu duchownego. W przepisach tych zarezerwowano Kongregacji Nauki Wiary osądzanie duchownych w przypadkach dziewięciu najcięższych przestępstw, do których zaliczane są cztery przestępstwa przewidziane już wcześniej w KPK/83 oraz pięć czynów wprowadzonych przez normy pozakodeksowe [Stokłosa 2015, 107-108].

Do przestępstw zawartych w KPK/83, zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, zalicza się: apostazję, herezję i schizmę; znieważenie postaci eucharystycznych; przestępstwo solicytacji, nakłanianie penitenta do grze-

chu przeciwko szóstemu przykazaniu w czasie spowiedzi albo z jej okazji, lub pod jej pretekstem, w przypadku gdy jest ukierunkowanie na popełnienie grzechu ze spowiednikiem; naruszenie przez duchownego przykazania szóstego dekalogu z osobą nieletnią, która nie ukończyła 18 lat [Stokłosa 2015, 107].

Pierwsza grupa z wymienionych czynów dotyczy przestępstw przeciwko wierze. Apostazja jest to całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej, którego może dokonać tylko osoba ochrzczona. Polega jednocześnie na zewnętrznym i wewnętrznym odstąpieniu od wiary. Herezja jest uporczywym, dobrowolnym i zewnętrznym negowaniem jakiejś prawdy, będącej wiarą boską i katolicką, którego może dopuścić się tylko osoba ochrzczona. Ostatnim czynem z tej grupy jest schizma, która polega na odmowie uznania zwierzchnictwa papieża lub odmowie trwania we wspólnocie Kościoła [Syryjczyk 2008, 20-27]. Zgodnie z art. 2 § 2 Norm *de gravioribus delictis*, Kongregacja Nauki Wiary rozpatruje sprawy w drugiej instancji, natomiast w pierwszej instancji przeprowadzenie procesu sądowego należy do ordynariusza.

Kolejną grupę czynów zagrożonych karą wydalenia ze stanu duchownego stanowią przestępstwa znieważenia postaci eucharystycznych. Za profanację postaci eucharystycznych zgodnie z kan. 1367, uznaje się porzucenie, zabieranie oraz przechowywanie Najświętszej Eucharystii. Działanie to musi mieć cel świętokradczy [Grochowina 2013, 91]. Zachowanie się sprawcy powinno świadczyć o dokonanej zniewadze postaci konsekrowanych. Za porzucenie Eucharystii należy rozumieć rozsypanie lub wylanie w nieodpowiednim miejscu bądź w miejscu odpowiednim, ale dokonane ze zniewagą. Przez zabór rozumie się wyniesienie postaci konsekrowanych z miejsca, w którym są przechowywane zgodnie z prawem. Natomiast przestępstwo przechowywania postaci konsekrowanych polega na bezprawnym zatrzymaniu przy sobie lub przechowywaniu w jakimkolwiek miejscu Eucharystii w celu świętokradczym [Syryjczyk 2008, 48-51].

Kolejnym przestępstwem jest przestępstwo solicytacji (kan. 1387), które polega na nakłanianiu lub zachęcaniu penitenta przez spowiednika w trakcie spowiedzi lub z jej okazji bądź też pod jej pretekstem do popełnienia grzechu *contra sextum* [Stokłosa 2015, 35]. Sprawcą tego przestępstwa może być jedynie kapłan, nawet w przypadku nie posiadania upoważnienia do spowiadania. Solicytacja zawsze wywodzi się od spowiednika i jest skierowana na penitenta [Syryjczyk 2008, 123-124]. Popełnienie przestępstwa zachodzi także w przypadku, gdy usiłowanie duchownego

jest bezskuteczne. Sankcja karna jest uzależniona od stopnia winy lub zgorszenia, jednak karalność jest obligatoryjna. Sprawca może zostać ukarany suspensą lub karami ekspiacyjnymi, a w poważniejszych przypadkach karą wydalenia ze stanu duchownego [Arias 2011, 1037].

Przestępstwo solicytacji jest rozpatrywane przez Kongregację Nauki Wiary, jeżeli nakłanianie do grzechu *contra sextum* w akcie spowiedzi lub z jej okazji albo pod jej pretekstem ma na celu popełnienie grzechu z samym spowiednikiem. Do przestępstwa dochodzi, gdy zostaną spełnione następujące przesłanki: namawianie penitenta przez spowiednika do grzechu *contra sextum*; będzie ono w związku ze sprawowaniem sakramentu pokuty; namawianie jest ukierunkowane na grzech ze spowiednikiem. Jednak warto zauważyć, że namawianie musi wywodzić się od spowiednika, a nie od penitenta [Borek 2004, 119-120]. W przypadku innych form nakłaniania, które mają na celu popełnienie grzechu *contra sextum* w sposób samodzielny lub z osobą trzecią, są one rozpatrywane przez ordynariusza miejsca, ponieważ nie zostały zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary [Stokłosa 2015, 38].

Ostatnim z kodeksowych przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary jest przestępstwo *contra sextum* popełnione z osobą nieletnią przewidziane w kan. 1395 § 2. Jednak Normy *de gravioribus delictis* wprowadzają zmianę wieku osoby nieletniej. Regulacja kodeksowa stanowi o granicy wieku w postaci 16 roku życia natomiast art. 6 Norm zwiększa ją do ukończenia 18 roku życia. Przestępstwem jest nie tylko czyn natury seksualnej dokonany przez duchownego z osobą, która nie ukończyła 18 lat, lecz także inne czyny wykonywane w obecności takiej osoby [Stokłosa 2015, 138-139].

Po scharakteryzowaniu przestępstw przewidzianych w KPK/83, które zostały zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary na mocy Norm *de gravioribus delictis*, przedstawione zostaną przestępstwa pozakodeksowe ustanowione ustawami specjalnymi oraz nowe – dołączone w Normach. Do przestępstw pozakodeksowych zalicza się złośliwe nagrywanie spowiedzi sakramentalnej albo rozpowszechnianie treści spowiedzi w środkach społecznego przekazu oraz usiłowanie udzielenia sakramentu święceń kobiecie [Stokłosa 2015, 107-108].

Pierwsze z wymienionych przestępstw polega na rejestrowaniu tego, co jest mówione w trakcie spowiedzi sakramentalnej przez spowiednika lub penitenta przy użyciu jakichkolwiek środków technicznych lub złośliwe rozpowszechnianie utrwalonych treści spowiedzi przy pomocy środków

społecznego przekazu. Warto zauważyć, że Normy *de gravioribus delictis* wymagają, aby rejestrowanie lub upowszechnianie treści spowiedzi było dokonane ze złośliwością, co wiąże się z pogardą dla sakramentu pokuty [Grochowina 2013, 93-94; Stokłosa 2015, 123-127].

Drugie przestępstwo jest potwierdzeniem doktryny Kościoła opartej na Objawieniu Bożym, która zakłada możliwość przyjęcia ważnie święceń tylko przez mężczyznę ochrzczonego (kan. 1024). Przestępstwa dopuszcza się osoba usiłująca udzielić święceń oraz kobieta usiłująca przyjąć święcenia [Stokłosa 2015, 128-134].

Ostatnią grupę stanowią czyny, które zostały zagrożone karą wydalenia ze stanu duchownego przez wprowadzenie Norm *de gravioribus delictis*. Zalicza się do nich: konsekrację w celu świętokradczym jednej lub obu postaci podczas Eucharystii albo poza jej sprawowaniem (art. 3 § 2); popełnienie przez duchownego grzechu *contra sextum* z osobą dorosłą trwale niezdolną do używania rozumu (art. 6 § 1, 1°); nabywanie albo przechowywanie, lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych, przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia (art. 6 § 1, 2°).

Pierwszy z wymienionych czynów jest przestępstwem przeciwko świętości Eucharystii. Regulacja ta odnosi się do zakazu przewidzianego w kan. 927 konstytuując przestępstwo zabronionej formy konsekracji. Ważnym elementem popełnienia tego przestępstwa jest cel, którym musi być znieważenie i okazanie pogardy dla postaci eucharystycznych [Stokłosa 2015, 119-120].

Drugie z wymienionych przestępstw polega na czynach przeciwko czystości z osobami, które posiadają habitualne upośledzenie używania rozumu (art. 6 § 1, 1°). Osoby takie zostały zrównane z nieletnimi. Ustanowienie tego przestępstwa ma na celu ochronę najsłabszych jednostek obok małoletnich. Istotne w tej kwestii jest trwale, niepełne używanie rozumu. Nie wymagany jest całkowity brak używania rozumu, wystarczy, że procesy wolitywne i intelektualne są częściowe, ale muszą być naruszone trwale [Stokłosa 2015, 140-141].

Zgodnie z Normami *de gravioribus delictis*, za przestępstwo pornografii dziecięcej uznaje się nabywanie, przechowywanie lub rozpowszechnianie obrazów pornograficznych z małoletnimi poniżej 14 roku życia w celach lubieżnych. Czyn ten może zostać dokonany przez duchownego przy użyciu jakichkolwiek urządzeń. Czynność sprawcza może być dokonana na trzy sposoby: 1) przez świadome nabycie od osób trzecich materiałów z porno-

grafią; 2) przez przechowywanie, które może wynikać ze świadomego nabycia lub być konsekwencją nieświadomego nabycia; 3) przez rozpowszechnianie, które polega na udostępnianiu osobom trzecim posiadanych materiałów [Borek 2014, 63-66].

2.3. Uprawnienia specjalne Kongregacji ds. Duchowieństwa

Papież Benedykt XVI 30 stycznia 2009 r. udzielił Kongregacji ds. Duchowieństwa nowych uprawnień specjalnych. Zostały one przyznane w odniesieniu do trzech kontekstów sytuacji. Kongregacja w liście okólnym z kwietnia 2009 r. powiadomiła ordynariuszy o nowych uprawnieniach oraz sytuacji, w jakich mogą z nich korzystać, wskazując także procedury, jakie powinny być zachowane. Natomiast drugi list, skierowany w marcu 2010 r., w sposób bardziej praktyczny opisywał aspekty proceduralne [Barszcz 2011, 53-54].

Pierwsze uprawnienie umożliwiało wydalenie ze stanu duchownego w drodze postępowania administracyjnego tych duchownych, którzy usiłowali zawrzeć małżeństwo, chociażby cywilne, a pomimo upomnienia nadal prowadzili życie niegodziwe i gorszące. Uprawnienie to może być również zastosowane wobec duchownych żyjących w konkubinacie lub trwających w innym grzechu zewnętrznym *contra sextum* [Stokłosa 2011, 44]. Pierwsze uprawnienie specjalne obejmuje także duchownych naruszających szóste przykazanie z użyciem przymusu lub groźby bądź też w sposób publiczny [Stokłosa 2015, 212].

Drugie uprawnienie specjalne udzielone Kongregacji ds. Duchowieństwa ma zastosowanie w przypadku tych duchownych, którzy dokonali zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego. Źródłem tego jest kan. 1399, który za naruszenie ustaw pozakarnych przewiduje fakultatywną karalność, bez określenia sankcji. Ukaramie duchownego zgodnie z tym uprawnieniem staje się konieczne ze względu na ciężkość popełnionego wykroczenia oraz w celu uniknięcia poważnego zgorszenia [Stokłosa 2011, 44].

Trzecie uprawnienie dotyczy duchownych, którzy dobrowolnie i bezprawnie porzucili posługę wynikającą z przyjętych święceń i nie wykonują jej nieprzerwanie od ponad pięciu lat. Uprawnienie to pozwala na przeprowadzenie postępowania administracyjnego w celu potwierdzenia faktu porzucenia posługi oraz stwierdzenia jego uporczywego trwania w stanie bez sprawowania aktów święceń przez pięć lat. Pozytywna weryfikacja po-

zwala na wydanie reskryptu deklarującego utratę stanu duchownego wraz z dyspensą od obowiązków wynikających ze święceń oraz dyspensą od zachowania celibatu [Stokłosa 2015, 222].

3. SPOSOBY WYMIERZANIA KARY WYDALENIA ZE STANU DUCHOWNEGO

Karę wydalenia ze stanu duchownego wymierza się w drodze postępowania sądowego. Prawodawca w KPK/83 zabrania orzeczenia kary w drodze dekretu czy nakazu karnego. Jednak Normy *de gravioribus delictis*, oprócz zarezerwowania Kongregacji Nauki Wiary wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego, zawierają również normy proceduralne, określające sposób, w jaki Kongregacja ma postępować przy orzekaniu omawianej kary [Stokłosa 2015, 48-49]. W przypadku wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego za przestępstwa niezarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary musi to nastąpić w drodze postępowania sądowego, w oparciu o przepisy KPK/83. Jednak przed przeprowadzeniem procesu ordynariusz zobowiązany jest do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego (kan. 1717). Po jej skończeniu powinien postanowić o konieczności wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego. Może on zdecydować się na wymierzenie winnemu innych kar, które mogą zostać nałożone w inny sposób niż proces sądowy. Warto zwrócić uwagę, że prawodawca kościelny w KPK/83 wymaga zastosowania kanonicznego upomnienia przed nałożeniem kary wydalenia ze stanu duchownego. Również w celu sprawdzenia uporu trwania w przestępstwie obliguje do zastosowania kanonicznego upomnienia. Jednak, gdy ordynariusz uzna proces karny za konieczny powinien być on przeprowadzony przez trybunał kolegialny w składzie trzech sędziów [Wronowska 2014, 517-518; Stokłosa 2015, 48-49].

W przypadku spraw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, dochodzenie wstępne również prowadzi ordynariusz, nawet w przypadku, gdy sprawa została skierowana bezpośrednio do Kongregacji. Jednak Kongregacja może sama przeprowadzić dochodzenie wstępne. Kongregacja Nauki Wiary, po otrzymaniu dokumentacji od ordynariusza, może rozwiązać sprawę na cztery sposoby. Pierwszym z nich jest rozporządzenie administracyjne, w przypadku, gdy ze względu na fakty i okoliczności nie jest konieczne prowadzenie postępowania karnego. Drugim sposobem jest skierowanie sprawy na drogę procedury karno-administracyjnej, odbywa-

jącej się na podstawie kan. 1720. Karę wydalenia ze stanu duchownego wymierza się na mocy dekretu pozasądowego. Trzecim sposobem, stosowanym w najcięższych przypadkach, jest przedłożenie sprawy bezpośrednio do decyzji papieża, prosząc o usunięcie duchownego ze stanu duchownego wraz z dyspensą od celibatu. Ostatnią możliwością jest upoważnienie ordynariusza do wszczęcia procesu karnego w diecezji [Nykiel 2011, 47-49].

W przypadku wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego w postępowaniu sądowym od wyroku Kongregacji Nauki Wiary przysługuje apelacja do Najwyższego Trybunału Kongregacji. Natomiast w sytuacji wymierzenia tejże kary w drodze postępowania administracyjnego od decyzji Kongregacji przysługuje odwołanie do Zwyczajnej Sesji Kongregacji Nauki Wiary (*Feria IV*) [Stokłosa 2015, 180-189].

4. SKUTKI WYMIERZANIA KARY WYDALENIA ZE STANU DUCHOWNEGO

Prawodawca kościelny określił skutki kary wydalenia ze stanu duchownego w kan. 291-293. Kara ta jako najsurowsza kara ekspiacyjna może zostać wymierzona za szczególnie ciężkie naruszenie ustawy karnej. Polega ona na zmianie sytuacji prawnej duchownego, która wynika z karnego przeniesienia ze stanu duchownego do świeckiego, co skutkuje utratą prawa wykonywania władzy święceń [Rudzińska 2010, 226]. Utrata stanu duchownego poprzez karne wydalenie, pozbawia wszelkich praw i obowiązków, które są właściwe dla stanu duchownego. Jednak zgodnie z kan. 291, nie zwalnia z obowiązku zachowania celibatu. W tej kwestii władzę ma wyłącznie Biskup Rzymski, który przez udzielenie dyspensy może zwolnić z tego obowiązku. Warto zauważyć, że dyspensy udzielane są na wniosek zainteresowanego, który musi zwrócić się z prośbą do papieża o zwolnienie z obowiązku zachowania celibatu [Stokłosa 2011, 47].

W konsekwencji prawomocnego wyroku skazującego duchowny jest pozbawiony wszystkich urzędów i zadań oraz władzy delegowanej. Traci on wszystkie prawa właściwe dla stanu duchownego, do których zalicza się: prawo do noszenia stroju duchownego, prawo przynależności do stowarzyszeń kapłanów, czy prawo do egzempcji [Syryjczyk 2003, 240-241]. Orzeczenie wobec duchownego kary wydalenia skutkuje również zakazem wykonywania władzy święceń oraz pozbawienia wszelkich urzędów i zajęć, np. misji kanonicznej do nauczania nauk kościelnych [Krukowski 2005,

117]. Jednak warto zauważyć, że zakaz wykonywania władzy święceń nie dotyczy udzielenia absencji w niebezpieczeństwie śmierci. Zgodnie z kan. 976, każdy kapłan, nawet nie mający upoważnienia, ważne i godziwie rozgrzesza jakichkolwiek penitentów, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci z wszelkich cenzur i grzechów. Także obecność kapłana upoważnionego nie wpływa na ważność i godziwość rozgrzeszenia przez osobę karnie wydaną ze stanu duchownego [Suchecki 2011, 107]. Na skutek pozbawienia wszystkich urzędów, zadań i wszelkiej władzy zwyczajnej i delegowanej duchowny nie może głosić homilii, wykonywać żadnych obowiązków w seminariach duchownych oraz wydziałach i instytucjach kościelnych, nie może sprawować stanowisk kierowniczych i nauczycielskich w szkołach wyższych, które podlegają w jakikolwiek sposób władzy kościelnej, w szkołach wyższych będących niezależnymi od Kościoła, nie może nauczać teologii oraz innych dyscyplin bezpośrednio z nią związanych [Rudzińska 2010, 227].

Warto zwrócić uwagę, że w sytuacji nałożenia kary wydalenia ze stanu duchownego, zgodnie z kan. 1350 § 2, ordynariusz jest zobowiązany do pomocy w najlepszy możliwy sposób osobie wydalonej ze stanu duchownego, która znalazła się w niedostatku. Uzasadnieniem tej regulacji jest fakt, że wstąpienie do stanu duchownego powoduje nawiązanie szczególnego stosunku, przez który Kościół obejmuje troską duchownych [Rakoczy 2010, 51-52].

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując można zauważyć, że wydalenie ze stanu duchownego jest przez prawodawcę kościelnego traktowane jako sposób utraty stanu duchownego oraz jako sankcja karna. Jednak te dwa aspekty są ze sobą powiązane, ponieważ wymierzenie kary skutkuje utratą stanu duchownego. Kara wydalenia ze stanu duchownego nie powoduje utraty władzy święceń, lecz tylko zakazuje jej wykonywania, ponieważ nie można utracić ważnie przyjętych święceń. Jest ona najsurowszą karą *ferendae sententiae* dla duchownych i obowiązuje od momentu uprawomocnienia się wyroku, którym została wymierzona.

Prawodawca kościelny w KPK/83 zawarł katalog przestępstw, których popełnienie zagrożone jest sankcją w postaci kary wydalenia ze stanu duchownego. Jednak w związku z postępem cywilizacyjnym i rozwojem

w wielu dziedzinach życia społecznego, wyliczenie zawarte w kodyfikacji wymagało zmian i rozszerzeń. W związku z tym regulacje pozakodeksowe wprowadziły modyfikacje, które powiększyły katalog przestępstw sankcjonowanych omawianą karą. Warto również zauważyć, że zmiany te dotyczyły także sposobu wymierzania tej kary. Normy kodeksowe nakazują nakładanie jej tylko w drodze postępowania sądowego, jednak promulgacja Norm *de gravioribus delictis* wprowadziła również zmiany proceduralne, zezwalające na wymierzenie tej kary w inny sposób niż proces sądowy.

Z przeanalizowanych przepisów wynikają również skutki wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego, która zmienia status prawny duchownych. Nałożenie tej kary zakazuje wykonywania władzy święceń oraz sprawowania urzędów i piastowania funkcji, jednak nie powoduje zwolnienia z obowiązku zachowania celibatu.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Benedictus XVI, Litterae apostolicae Motu proprio datae Quae sit semper (30.08.2011), AAS 103 (2011), s. 569-571.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419-430, tekst polski w: http://www.vatican.va/resources/resources_norme_pl.html [dostęp 27.02.2016].

Literatura

- Arias, Juan. 2011. „Sankcje w kościele.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 983-1046. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Barszcz, Waldemar. 2011. „Przyczyny i procedury przeniesienia duchownych do stanu świeckiego na podstawie uprawnień Kongregacji ds. Duchowieństwa.” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 3-4:53-76.
- Borek, Dariusz. 2004. „Ordynariusz a delicta graviora zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary.” *Prawo Kanoniczne* 47, nr 3-4:97-146.

- Borek, Dariusz. 2014. „Delicta graviora contra mores w Normach de delictis reservatis z 2010 roku.” *Prawo Kanoniczne* 57, nr 2:53-69.
- Grochowina, Michał. 2013. „Dochodzenie wstępne w przypadku dimissio de statu clericali.” *Kościół i Prawo* 2 (15), nr 2:77-99.
- Krukowski, Józef. 2005. „Utrata przynależności do stanu duchownego.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 114-117. Poznań: Pallottinum.
- Nykiel, Krzysztof. 2011. „Przyczyny i procedura wydalenia duchownych według norm i praktyki Kongregacji Nauki Wiary.” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 3-4:31-52.
- Pawluk, Tadeusz. 1990. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 4: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne
- Pawluk, Tadeusz. 2002. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 2: *Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Rakoczy, Tomasz. 2010. „Karne usunięcie ze stanu duchownego w rozumieniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 25 stycznia 1983 i listu Kongregacji do spraw Duchowieństwa z 18 kwietnia 2009.” *Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL* 6, z. 1:37-58.
- Rudzińska, Karolina. 2010. „Kara wydalenia ze stanu duchownego.” *Prawo Kanoniczne* 53, nr 1-2:203-231.
- Stokłosa, Marek. 2011. „Utrata przynależności do stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień przyznanych Kongregacji ds. Duchowieństwa.” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 1-2:43-76.
- Stokłosa, Marek. 2015. *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Suchecki, Zbigniew. 2011. „Wydalenie duchownych na podstawie kanonicznego procesu karnego.” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 3-4:77-116.
- Syryjczyk, Jerzy. 2003. *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Syryjczyk, Jerzy. 2008. *Sankcje w kościele. Część ogólna. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Wronowska, Marta. 2014. „Przyczyny i procedura wydalenia ze stanu duchownego.” *Studia Etckie* 16, nr 4:495-523.

Kara wydalenia ze stanu duchownego

Streszczenie

W niniejszym tekście przedstawiona została problematyka z zakresu kanonicznego prawa karnego odnosząca się do kary wydalenia ze stanu duchownego. Wykorzystane zostały źródła prawa kanonicznego oraz literatura z zakresu kanonistyki. Opracowanie zostało podzielone na cztery części. Pierwsza z nich ukazuje sposoby utraty stanu duchownego zawarte w kan. 290 KPK/83, które zostały wymienione i krótko opisane.

W tej części została również omówiona kara wydalenia ze stanu duchownego przewidziana w katalogu kar ekspiacyjnych, zawartym w kan. 1336. Następnie przedstawiono przestępstwa zagrożone karą wydalenia ze stanu duchownego, wprowadzając rozróżnienie na sprawy rozpatrywane przez ordynariusza miejsca oraz zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. W kolejnej części wskazane i opisane zostały sposoby wymierzania omawianej kary. Ostatnia część przedstawia skutki wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego.

Słowa kluczowe: sankcja karna, kanoniczne prawo karne, kara wydalenia, utrata stanu duchownego

The Penalty of Dismissal from the Clerical State

S u m m a r y

This text presents issues concerning the canon of criminal law relating to the punishment of dismissal from the clerical state. Sources of canon law and literature in the field of canon law were used. The considerations have been divided into four parts. The first shows the manner of the loss of the clerical state mentioned in can. 290 of the 1983 Code of Canon Law, which are listed and briefly described. This section also discusses the penalty of dismissal from the clerical state provided in the directory expiatory penalties contained in can. 1336 of 1983 Code of Canon Law. This is followed by the offences punishable by dismissal from the clerical state by distinguishing the cases dealt with by the local ordinary, and those reserved the Congregation for the Doctrine of the Faith. In the next part methods of measurement of the discussed punishment are highlighted and described. The last part presents the effects of the punishment of dismissal from the clerical state.

Key words: criminal sanction, canonical criminal law, the penalty of expulsion, loss of the clerical state

Information about Author: MICHAŁ ANISZEWSKI, J.C.L. – Ph.D. students, Department of Canonical Criminal Law, Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Świerkowa 4, 05-126 Stanisławów Pierwszy, Poland; e-mail: michal.aniszewski@gmail.com

